

מראי מקומות - ראש השנה

י.ט.

ד. שמד על ישראל שלא יעסקו בתורה ושלא ימולו את בניהם ושיחללו שבתות פירש המהרש"א, שגזרו על שלשה מצוות אלו בדוקא, משום שעל ידי המצוות הללו מובדלים ישראל הבדל גדול מן העמים, שבתלמוד תורה כתוב (דברים ד, י) 'כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים', ובשבת (שמות לא, יז) ובמילה (בראשית יז, יא) נאמר בהם 'אות'.

ה. לא אחיכם אנחנו ולא בני אב אחד אנחנו ולא בני אם אחת אנחנו העיר הבן יהודע, שלכאורה הכל נכנס בטענת 'לא אחיכם אנחנו', ומדוע האריכו בזה. וביאר שאחר שאמרו 'לא אחיכם אנחנו', היו הגוים יכולים לטעון, שאחר שעשה יעקב אבינו מרמה בלקיחת הברכות, הופרה ברית האחוה. על זה אמרו 'בני אב אחד אנחנו', שיצחק אהב את יעקב אף לאחר שרימהו, וכיון שעשו כיבד את אביו, מטעם זה יש להם לאהוב את יעקב. ו'בני אם אחת אנחנו', לרמוז שבאמת אמו של יעקב הכריחתו לעשות כן, ולכן אין ראוי לשנאתו על זה.

ו. יהודה בן שמוע מטמא פירש רש"י, לומר שחזרו לטומאתן ישנה, ואף שאין כלי זכוכית חוזרין לטומאתן הישנה, שרק כלי מתכות חוזרים לטומאה ישנה, הכל הולך אחר המעמיד, והאבר חשיב מתכות. והקשה הקהלות יעקב (סי' י"ז), מדוע הולכים אחר המעמיד, אף אם צריכים את המעמיד כדי להשלים הכלי, הרי צריכים גם את עיקר הכלי כדי להשלים הכלי, ומדוע לא ילכו אחר המעמיד יותר משאר הכלי. והביא דברי החזון איש, שאכן הולכים אחר שניהם להחמיר. עוד הביא מהמרכבת המשנה שהולכים דוקא אחר המעמיד, משום שהמעמיד (דהיינו הטלאי) הוא האחרון, ועל ידו נגמר הכלי, ועל כן נקרא הטלאי מעמיד. ויעויין שם עוד מה שכתב לפרש באופן נוסף.

א. ותיפוק ליה דהוה ליה יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם הקשה השפת אמת, לדעת הרמב"ם [שהובאה לעיל (דף י"ח)], שבזמן בית שני היה מותר להתענות בארבעת הצומות, ולא היה בזה איסור מדיני יום טוב. אם כן מה הקשתה כאן הגמרא, הלא צריך את מגילת תענית לאסור להתענות בו ביום, לפי שמחמת צום גדליה היה מותר להתענות. ותיריך, שמה שאמרו 'יש שלום יהיו לששון ולשמחה', היינו שאינם תחת שליטת ממשלה אחרת. ויש לומר שמה שהעמידו בזמן שבית המקדש קיים, מדובר כשיש שלום, כמו בזמן שגברו בית חשמונאי, אבל אם היו תחת מלכות אחרת, כשם שאם רצו היו יכולים לצום, כך יש לבטל את מגילת תענית, שהרי הם תחת מלכות אחרת. ולזה מובנת קושיית הגמרא שהרי זה יום שנהרג גדליה בן אחיקם, שודאי היה יום טוב.

ב. ראש חודש דאורייתא

שיטת רבנו ירוחם (נתיב י"א, ח"א סד) שאף שכתוב במגילת תענית שאסור להתענות בראש חודש, כיון שבטלה מגילת תענית, גם איסור זה בטל. והקשה עליו הבית יוסף (או"ח תי"ח ס"ב) מהמבואר בסוגייתנו שהאיסור להתענות הוא דאורייתא [ויש להעיר, שאם איסורו כתוב במגילת תענית, אם כן כשאמרו הכל בטל חוץ מפורים וחנוכה, היו צריכים להזכיר גם ראש חודש].

ג. ותיפוק ליה משום דהוי יום שלפני יום שנהרג גדליה ותירצה הגמרא שדברי קבלה הם כדברי תורה ואין צריכים חיזוק. וקשה, שנמצא שכל הנפקא מינה מהיום טוב של ביטול האדכרתא הוא, שיום שלפניו אסור. שכיון שיו"ט של ביטול אדכרתא הוא מדברי סופרים, צריך חיזוק ואסור לצום גם ביום שלפניו. אבל תמוה, שהרי יום שלישי בתשרי הוא יום הריגת גדליה, וא"כ למעשה אין איסור תענית ביום זה צריך חיזוק, ומדוע אסור לצום ביום שלפניו, וכיצד שייך לאסור משום שהוא גם יום טוב דרבנן, הלא הוא גם דאורייתא. וכתב הפני יהושע שהוא משום שלא חילקו חכמים בתקנתם.